

□ A. D. Halilova
M. Akmulla Başkurt Devlet Pedagoji Üniversitesi

BAŞKURTÇADA DEKORATİF VE SÜSLEME SANATI İSİMLERİNİN TARİHÎ GENETİK TABAKALARI¹

HISTORICAL-GENETIC LAYERS OF DECORATIVE AND APPLIED ART LEXIS IN THE BASHKIR LANGUAGE

Abstract

This article deals with a set of common Turkic names related to decorative and applied arts. The stylistic stratification, borrowings of these names are being analyzed. The purpose is to determine whether they are original or borrowed by means of comparative study of historical and genetic layers of the decorative-applied arts lexis in the Bashkir language.

Key words

Lexis, common Turkic names, Bashkir proper names, borrowings.

Özet

Bu makalede dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin genel Türk isimleri, Başkurtça isimler ve onların üslup özellikleri, başka dillerden alınan isimler incelenmektedir. Biz, dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin Başkurtça sözlerin Tarihî genetik tabakalarını inceleyip karşılaştırarak, bu tür isimlerin asıl ya da alınma olup olmadığını belirlemeyi amaçlamaktayız.

Anahtar kelimeler

Söz hazinesi, genel Türkçe kelimeler, asıl Başkurtça isimler, alınma kelimeler.

---

¹Rusça'dan Türkçe'ye BC Beşeri Bilimler Enstitüsü Dil Merkezi Başkanı, Dr. Feyruze Garipova tarafından çevrilmiştir.

Son zamanlarda devletin millî dillere; dilcilerin terminoloji sisteminin oluşması ve uygulanmasına ilişkin sorunlara ilgisinin artması, değişik alanlara ait kelimeleri incelemeye ilişkin komple tedbirler almayı sağlamaktadır. Bu nedenle Başkurtçada bulunan ve tespit edilen isimleri toplama ve sistemli hale getirme, onları yapıları ve oluşma modelleri bakımından sınıflama ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden, Başkurt dilbiliminde bilimin değişik alanlarına ilişkin terimleri inceleme ve geliştirme, güncel sorunlardan sayılmaktadır.

Başkurt dilbiliminde değişik alanlara ait kelimelerin ve terminolojinin az incelenmiş olduğunu iddia etmek doğru olmaz. Başkurt dilbiliminde hayvan ve kuş isimleri (İşberdin, 1970), günlük hayatla ilgili kelimeler (İşbulatov, 1999), hayvancılık terimleri (Nadergulov, 2000), geleneksel askerî terimler (Bagautdinova, 2001), etnografya terimleri (Bagautdinova, 2002), gıda terimleri (F. S. Amineva, 2004), tarımcılık terimleri (E. F. İşberdin, 2004), doğum terimleri (G. R. Batırşına, 2008), meteoroloji terimleri (A. G. İskandarov, 2009), meteoroloji terimleri (H. Z. Abdrahimov, 2011) vs. geniş biçimde incelenmiştir. Buna rağmen günümüzde Başkurtçanın bazı alanlara ilişkin kelime grupları henüz sistemli hale getirilmemiş ve incelenmemiştir. İşte, dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin kelimeler, bu tür kelime gruplarındandır.

Dekoratif ve süsleme sanatı, maddi kültürün önemli dallarından ve Başkurtların ruhi yaratıcılık usullerinden sayılmaktadır. Bu açıdan baktığımızda halk sanatı, asırlar boyunca devam eden gelişmenin sonucudur. Halk ustaları, motiflerde, süslerde, boyalarda değişik tarihî devirlere ilişkin halk hayatını ve dünya görüşünü yansıtmıştır. Halkın tarihinde olup biten büyük olaylar, toplumun hayatındaki çeşitli dönemler her zaman sanatsal bir şekilde motiflerde, yaratıcılık tekniğinde, yeni ya da kaybolmakta olan yaratıcılık türlerinde vs. yansıtılmıştır.

Dekoratif ve süsleme sanatı aşağıdaki çeşitleri içine almaktadır: 1. Tasviri sanatlar, 2. Dekoratif sanatlar, 3. Dokumacılık, 4. Nakış, 5. Aplikasyon, 6. Ahşap oyma ve süsleme, 7. Maden işleme sanatı, 8. Deri işleme sanatı vs.

Her kelime tabakası, şekillenme sırasında dilin kelime hazinesinin oluşma safhalarına denk gelen birkaç safhadan geçer. Dil, gelişmeye başladığında birkaç akraba dil için ortak olan bir anadilden kaynaklanır. Dil, ileride bu anadilin kelime sistemini esas alarak başkardan farklı olan ve halkın tarih boyunca değişen hayat özelliklerini yansıtan kendi kelime fonunu oluşturur. Bir halkın başka halklarla kısa ya da uzun süreli temasta bulunması, dilde de kaydedilir. Böyle süreçler sırasında kelime hazinesi başka dillerden alınan kelimelerle zenginleştirilir.

Dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin kelime hazinesi de aynı kanunlara göre gelişmiştir. Başkurtların dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin ilk terimleri genel Türk kelimeleri esasında oluşmuştur. Sonra başka dillerden alınan terimlerle zenginleştirilmiştir. Genel olarak, her dilin dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin terminolojisi içerisinde yabancı kelimeler bulunmaktadır. Biz, karşılaştırmalı bilgilerden, etimoloji araştırmaları sonuçlarından yola çıkarak, Başkurtçada dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin kelime hazinesinde aşağıdaki isim tabakalarını belirledik:

1. Genel Türk isimleri
2. Asıl Başkurt isimleri
3. Alınma kelimeler

Modern Başkurt edebi dilinin genel kelime fonunun esasını, tüm Türk dilleri için ortak olan genel Türk dili kelimeleri teşkil etmektedir. Esas eşya, olayların vs. isimlerinin Türk dillerinin hepsinde ya da çoğunda herhangi bir fonetik varyantta bulunması, genel Türk kelime tabakasının özelliklerindedir. Buna 'eksen kat' diyebiliriz. Dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin kelimeler arasında genel Türk kelime katı epeyce yer almaktadır. Karşılaştırmalı bilgilerden hareket ederek örnek olarak dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin kelimeler grubuna giren genel Türk kökenli aşağıdaki kelimeyi gösterebiliriz.

Ağas 'ağaç', dekoratif ve süsleme sanatında kullanılan esas malzemelerden sayılmaktadır. Bu kelime, modern Türk dillerinin çoğunda, özellikle Çuvaşçada *yıvas* 'ağaç, kereste', Tatarcanın ağızlarında *agaç* 'tomruk', Barabince *agats*, *agaç* 'ağaç' (Dmitriyeva, 1981: 123), Karaçay-Balkarcada *ag aç* 'ağaç, tomruk, malzeme', Kumukçada *ag aç* 'ağaç', Nogaycada *agaş* 'kereste, ağaç (malzeme)', Gagauzçada *aaç* 'ağaç, kereste', Türkmencede *ağaç* şeklindedir. Bu kelimeye Hakasçada *ağas* 'ağaç, kereste', Altaycanın lehçelerinde *agaç*, *agaş*, *agış* 'ağaç, kereste' şeklinde rastlanılır (*Başkort Telenen Hüzlege*, 1993: 233). Örneklerden görüldüğü gibi bu kelimenin fonetik varyantları Türk dillerinin çoğunda bulunmaktadır. Tatarcada *agaç*, Çağataycada *aigac*, *igac*, *iigac* 'ağaç, sopa', Kırgızcada *agaş* 'kereste' şeklinde rastlanmaktadır. V. V. Radlov, Altaycada, Kırgızcada *agaç* 'ağaç', Çulımcada, Barabince, Tobolcada *agats*, Başkurtçada *agac*, Şorcada, Kırgızcada *agaş* 'ağaç', Kırgızcada, Sagaycada, Şorcada 'sopa', Şorcada 'kereste' anlamlarını kaydetmiştir (Radlov, I-1: 149, 150, 152, 153, 169; III-1: 40).

Eski Türk abidelerindeki *ıyaç* kelimesi 'ağaç' anlamını, *üyaççy* ise 'dülger' anlamını taşımaktadır. Eski Türk abidelerinde *agās* kelimesi 'ağaç, kereste' anlamında kaydedilmiştir (Kurışjanov, 1970. 77)

K. Musayeva'ya göre, Türk dillerinde 'ağaç' kavramına değişik fonetik varyantlarda üç anlamda rastlanılır: *terek*, *ağaç*, *dereh*. Karaçay Balkarca ve Kumukçada *terek*, Tatarcada *terek/dereh*, Karaimcede *teryak*, Uygurcada *dereh*, Özbekçede *daraht*. Semantik analiz sonuçları bu kelimenin aşağıdaki anlamlarda kullanıldığını göstermiştir: 1) 'büyüyen ağaç', 2) 'kesilen ağaç', 3) 'ağaç, kereste', 4) 'ağaçtan yapılan malzeme' (Musayev, 1975: 161-168).

Modern Başkurtçada genel Türkçe kökenli birçok kelime bulunmaktadır. Biz, Türk dillerinin çoğunda bulunan, yaklaşık yarısını Eski Türk yazı dillerinde rastlanan kelimeleri genel Türkçe kökenli dekoratif ve süsleme sanatına ait kelimeler tabakasına ilişkin gördük. Mesela,

1. Tasvirî sanatlar: *çüvüt* 'boyu', *toy* 'kil, balçık', *aşu* 'aşıboyası', *barçın* 'dokuma', *bedis* 'resim', *çivit* 'çivit, indigo '

2. Dekoratif sanat: *kidiz* ~ *kigiz* ~ *kiyiz* 'keçe', *uyma* 'keçe', *bas-* 'dövmek', *talqış-* 'dövmek, tokaçlamak', *japak* 'keçe çeşidi', *ogma* 'ayakkabı yapmak için keçe', *kije* 'süs '

3. Dokuculuk: *kabiz* 'halı', *ö:r-*, *örü-* 'örmek', *örüş* 'dokuma esası', *ürim* 'uzunlamasına ip', *toku-* 'dokumak', *küzük* 'dokumacı aleti '

4. Nakış: *e:ş-* 'bükmek', *ägir-* 'bükmek', *yip* 'ip', *arga-g* 'argaç', *i:k* 'iğ '

5. Aplikasyon: *tagra-* 'dikmek', *yelim* 'tutkal', *oymak* 'yüksük', *sap-* 'ipliği iğneye geçirmek '

6. Ahşap oyma ve süsleme: *paltu* 'balta', *balta* 'çekiç', *bolt* 'balta çeşidi', *çiv* 'çivi '

7. Maden işleme sanatı: *bilev* 'bileği taşı', *bize-* 'bilemek', *bilü:* 'bileği taşı', *bülü* 'bileği taşı', *tämür* 'demir', *çoy* 'font', *bakyr* 'bakır', *tunç/tuc* 'tunç', *yez* 'pirinç', *altun* 'altın', *kümüş* 'gümüş', *korgaşun* 'kurşun '

8. Deri işleme sanatı: *teri* 'deri', *yaryaq* 'elle sepilene deri', *kö:n* 'kuşak yapmak için deri', *qarasayrı* 'kın yapmak için deri', *ed* 'tanen, mazi tuzu', *edrek* 'deri işlemeye yarayan kazağı', *sagry* 'işlenmiş deri', *kakma* 'deri çeşidi', *kö:n* 'işlenmemiş deri', *koguş* 'deri, pösteki' vs.

Başkurtça kökler ve kelime türetme araçları yardımıyla meydana gelen kelimeler, dekoratif ve süsleme sanatı terimlerinin asıl Başkurtça tabakasını oluşturmaktadır. Genel Türk dilinden Başkurtçaya miras kalan dekoratif ve süsleme sanatı terimleri olarak kullanılan kelimeler çok değildir. Onların arasında ressamın resim çizerken yaptığı hareketleri, onun durumunu tasvir eden kelimeler çoktur: *nağışlau* 'nakış yapmak', *ırğaklau* 'tığla takmak', *qoramalau* 'bir şeyi parçalardan oluşturmak' vs. Asıl Başkurtça dekoratif ve süsleme sanatı terimlerine örnek olarak aşağıdaki kelimeleri gösterebiliriz:

1. Tasvirî sanatlar: *harı buyaq* Latince *serrátula* (sarı boya yapmak için kullanılan bitki), *yuyǵıs* 'lastik', *semər* 'desen, resim', *qaysı* 'makas'

2. Dekoratif sanat: *bižak* 'desen, süs', *quşyaulıq* 'gelinin baş örtüsü', *seltar* 'mercandan ve maden paradan yapılan kadın göğüs süsü', *suq* 'saçak, salkım', *süpləu* 'dokuma', *taştamal* 'dekoratif havlu', *taştamalbaş* 'nakışla ya da dokuma ile süslenilen havlu uçları', *tula* 'evde dokunmuş çuha', *tüşək tartqı* 'yatak takımını bağlamak için dekoratif kurdela', *həsitə* 'nazarlıklarla süslenilen kadın göğüs bağı', *hağaldıraq* 'kadın baş örtüsünün çene altı şeridi', *şarşau* 'perde'

3. Dokuculuk: *kiye* 'pamuk ipliği', *talqı* 'filariz', *tıprısa* 'makara', *orsoq* 'iğ', *kütərep huǵıu*, *kütəreü* 'dokuculuk', *kələp*, *kilep* (Batı Kuzey lehçesi) 'çile ipliği', *kələpağası* 'çıkırık', *tabaldıraq*, *təbəlderek* 'dokuma tezgahının pedali', *urın* 'dokuma tezgahı'

4. Nakış: *kinder* 'keten bezi', *kirge* 'gergef', *besəy tabanı* 'örgü deseni' (harfiyen *kedi ayağı*), *kirge enəhe* 'nakış tığı', *kütərəş* 'nakış usulü', *qayıu* 'nakış', *laptırzaq* 'ipi sarmak için alet'

5. Aplikasyon: *ürnak* 'desen, kalıp', *borma*, *bormasa* 'helezon ve kıvrım şeklindeki desen', *ayzandırıu* 'ornömental resimlerle kaplama', *büre tabanı* 'aplikasyon deseni' (k.k. : kurt ayağı, kurt izi), *büşer* 'halı deseni' (k.k. : fitik), *düñgəlak* 'aplikasyon deseni' (k.k. : tümsek), *kirtlās* 'diş şeklindeki aplikasyon deseni'

6. Ahşap oyma ve süsleme: *atalǵı* 'keski', *iyau* 'oymalı kepeçe', *yışkı* 'rende', *kübü*, *gübü* 'oymalı ahşap kap çeşidi', *yunǵıs* 'ahşap eşyaları işlemeye yarayan bıçak', *kürəgə* 'kımız için ahşap kap', *künəsek* 'küçük ahşap kap', *qasau* 'keski', *silək* 'ahşap kova', *tuştak*, *tıštağan* 'kımız için ahşap kap', *təpən*, *semərle təpən* 'kımız için oymalı kapaklı ahşap kap', *handıǵayaq* 'sandık için ahşap dayanak'

7. Maden işleme sanatı: *iñhəlek* 'mercan ve gümüş paralı kadın arka süsü' (Doğu lehçesi), *inəlek* 'maden paralar asılı gümüş toplu iğne', *qas* 'deri eşyalardaki maden süsler', *sümes* 'kepeçe'

8. Deri işleme sanatı: *ıştıq* 'deri işleme odası', *başkùnək* 'kımız muhafaza etmek için deri kap', *dümbəy* 'atın arka ayaklarının derisinden yapılan kap', *murtay* 'atın ön ayaklarının derisinden yapılan kap', *totqos* 'destek, üçayak', *turhıq* 'kımız için deri kap', *haba* 'kımız yapmak için deri kap' vs.

Modern Başkurtçadaki kelimelerin bir kısmını başka dillerdeki gibi yabancı dillerden alınan kelimeler teşkil etmektedir.²

Başkurtlar, eskiden birçok halkla ekonomik, siyasal, kültürel, ticari ilişkiler kurarak yaşamışlardır. Bu ilişkiler sırasında Başkurtçaya değişik zamanlarda ve değişik sebeplerle farklı sistemli dillerden birçok kelime geçmiştir. Başka dillerdeki gibi modern Başkurt edebi dilinde de yabancı dillerden alınan dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin kelimeler çoktur. Bu tür kelimeler Arapçadan, Farsçadan ve Rusçadan alınmıştır. Aynı zamanda Başkurtça, genellikle Rusça aracılığıyla Batı Avrupa dillerinden geçen kelimelerle zenginleşmektedir.

Arapça kökenli kelimelerin çoğu, Başkurt topluluğunda Sufi edebiyatının geliştiği ve Sufi hareketinin canlanmaya başladığı zaman alınmıştır. Bu dönem, XVIII. -XIX. yy.ları ve XX. yy. başını içine alır. Şairlerin eserlerinde halk tarafından anlaşılmayan ve yabancı olan birçok Arapça ve Farsça alınma kelimelerin kullanılması, bu dönemin özelliklerindedir. Bu tür kelimeler ancak kitap dilinde kullanıldığı için modern sözlüklerde onların yanına 'eskimiş, kitap diline ait' notu düşülür.

Bu tür alınmalara örnek olarak şu kelimeler verilebilir: *rəsem* 'resim', *qələm* 'kalem', *kağız* 'kağıt', *sürət* 'resim taslağı', *sənaig* 'sanat', *sənaigi nəfisə* 'tasvirî sanatlar', *kamil sənaig* 'mükemmel sanatlar', *hünər sənaig* 'profesyonel sanat', *sənig* 'usta', *qıǵbatulla* 'dua ya da cami şekli bulunan resim', *qubağa* 'yüksek kabartma', *manzara* 'manzara', *mosauuir* 'ressam', *tasuir* 'resim', *tərsim* 'kroki' vs.

Arapça kelimeler Başkurtçaya uzun zaman içinde girmiştir. Herhalde ilk Arapça alınma kelimeler Eski Türk dilinden miras olarak kalmış, diğerleri biliminsanları ve eğitimciler, şairler, aydınlar aracılığıyla geçmiştir.

Arapça alınma kelimeler hakkında söylediklerimiz, Başkurtçada yer alan Farsça kelimeler için de geçerlidir. Onlar arasındaki fark alınma yoluyla ilgilidir. Eskiden Başkurtların Farslarla, Orta Asya ile ticari ekonomik ilişkilerde bulunması, Başkurtçaya Farsça kelimelerin girmesine sebep olmuştur (Keyekbayev, 2002: 112). Arapça kelimeler ise dinî edebiyat ve eğitimli insanlar aracılığıyla girmiştir. Başkurtların Farsça konuşan insanlarla doğrudan doğruya temasta bulunması sonucunda Başkurtçanın kelime hazinesi genellikle konre maddi kavramın ismi olan kelimelerle zenginleşmiştir. Dekoratif ve süsleme sanatı alanında bu tür alıntılar çok değildir, ama Başkurtçaya kopyalanmış ve Başkurtçada önemli bir yer tutmaktadır. Bu alıntılar bugün de aktif ve yaygın şekilde kullanılmaktadır. Mesela, *dəftər* 'defter', *keləm*, *balaş* 'halı', *hünər* 'meslek' vs.

Rusça kelimeler, Türk dillerine asırlar boyunca geçmiştir ve hala Başkurtçanın söz varlığına Rusça yeni kelimelerin kopyalanması süreci devam etmektedirler. Rusçadan Başkurtçaya kelime akımına tarihî olaylar sebep olmuş, süreç Başkurdistan'ın Rus devletinin dahil olmasından sonra daha da güçlenmiştir. Başkurtların Ruslarla tarihî temasta bulunması neticesinde Başkurtçaya ilk önce günlük hayata ilişkin kelimeler, yönetim terimleri, sosyal siyasi terimler geçmiştir. Başkurtçada Rusçadan alınan dekoratif terimler ve süsleme sanatı terimleri de çoktur. Mesela, Başkurtça sözlüğün II. cildinde (*Başkört telenen hüzlege*, 1993) 2795 alınma kelime vardır. Yaptığımız hesaplara göre, bu alınma kelimelerin 107'si dekoratif ve süsleme sanatına ilişkindir. Mesela, *burav – bırau* 'burgu' (ağacın

² Bilindiği gibi, temasta sırasında başka dilden alınan kelimelere, deyimlere ve gramer unsurlarına 'alıntı' denir (*Lingvistiçeskiy ensiklopeiçeskiy slovar*, 1990: 159).

üzerinde derinliği 200 mm kadar delik açmaya yarayan alet), *karniz* – *kərniz* 'korniş, perde demiri' (Almanca *Karnies*), *kleymo* – *keləymə* 'marka', *koltso* – *külso* 'metal halka', *mramor* – *mərmər* 'mermer' (Yunanca *marmaros* 'mermer'), *truba* – *torba* 'boru', *şurup* – *şürüp* 'vida' vs.

Başkurtçadaki dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin Batı Avrupa dillerinden alınan yabancı kelimeler kaide olarak Rusça vasıtasıyla geçmiştir. O yüzden onların hemen hemen çoğu Rusçadaki şekillerini korumaktadır. Dekoratif ve süsleme sanatı terimleri arasında Yunanca, Latince, Fransızca, Almanca, İngilizce, İtalyanca, Çince, Hollandaca kelimeler vardır. En çok alınma kelimeler Fransızca ve Latince'dendir.

Fransızca kelimeler Rusça vasıtasıyla girmiştir. İlk *Galizizmler* I. Peters döneminde ve XVIII. yy. sonunda XIX. yy. başlarında geçmiştir. Rusçaya sadece günlük hayatta kullanılan kelimeler değil, dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin kelimeler de geçmiştir. Başkurtça dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin kelimeler arasında da Fransızca kelimeler az değildir. İncelemelerimize göre, bu türe ait yaklaşık 110 kelime vardır. Bu tür kelimeler genellikle tasvirî sanatlar alanına aittir. Mesela, *portret* 'portre', *guaş* 'zamlı sulu boya', *palitra* 'palet', *interyer* 'ev içi resmi', *gravıyura* 'gravür', *natıyurmort* 'natürmort', *retuş* 'rötüş', *pastel* 'pastel' vs.

Başkurtçada Rusça vasıtasıyla giren Yunanca dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin kelimelere de rastlanmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, bu şekilde 50 kelime vardır. Mesela, *grafika* 'grafi', *plastika* 'plastik sanat', *trıptih* 'triptik', *litografıya* 'taş basması, litografya', *ellıps* 'elips', *keramika* 'seramik', *shema* 'şema', *fon* 'zemin, fon' vs.

Latince kelimelerin kopyalanmasında da Rusça aracılık etmiştir. İnceleme sonuçlarımıza göre, Başkurtça dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin kelimeler arasında 50 *Latinizm* vardır. Mesela, *aplikatsiya* 'aplikasyon', *akvarel* 'sulu boya, akvarel', *illyustratsiya* 'resimleme, resim', *ornament* 'ornöman, süs', *kolorit* 'renk verme, renk', *kompozitsiya* 'kompozisyon' vs.

Bilindiği gibi XIX. yy. sonunda XX. yy. başında Almancanın Rusçaya etkisi hissedilir olmuş ve bu dönemde Rusçaya ve Rusya vasıtasıyla Başkurtçaya birçok Almanca kelime geçmiştir. Bunlar arasında dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin kelimeler de mevcuttur. Rusya ve Almanya eskiden kendi aralarında ticaret yapmış, Ekim Devrimi'nden sonra da fabrikalarda Alman mühendisleri çalışmış, temaslar aktif bir şekilde devam etmiş ve bu elbette dili de etkilemiştir. Almandan alınan kelimelerin çoğu sanat terimleridir. Mesela, *mol'bert* 'şövale', *landşaft* 'manzara', *tuş* 'çini mürekkebi', *grunt* 'zemin boyası', *papka* 'dosya', *penal* 'kalem kutusu', *ştrih* 'çizgi' vs.

Rusça sayesinde Başkurtçaya ulaşan İtalyanca ve İngilizce dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin kelimeler çok azdır. Çalışmada İtalyanca 12 kelime tespit edilmiştir. Mesela, *karikatura* 'karikatür', *trafaret* 'kalıp', *miniatıyura* 'minyatür', *arka* 'tak, tonoz, kemer', *mozaika* 'mozaik', *stıdiya* 'stüdyo', *freska* 'fresk' vs. İngilizce kelimeler: *dızayn* 'dizayn', *master* 'usta' vs.

Başkurtçada Çince alıntılar yok denilecek derecededir. Çalışmada bir kelime tespit edilebilmiştir: *koalin*.

Diller arasındaki ortak, alınma kelimelerin en önemli kaynaklarından biri farklı alanlardaki etkileşimlerdir. Alıntılar bazen, başka bir halkın, başka bir dilin vasıtasıyla alınır. Yukarıda belirtildiği üzere, Başkurtçaya Batı Avrupa dillerinden Rusça aracılığıyla geçmiştir. Eğer bir kelime başka bir dil

vasıtasıyla giriyorsa tabii olarak aracı dil de bu alınma kelimeye izini bırakır, yani birinci dilin kelimesi üçüncü dile ikinci dilin özellikleriyle geçer.

Yukarıda modern Başkurt edebi dilindeki dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin alınma kelimelerin geçiş ve kullanılma tarihi hakkında bilgiler verilmiştir. Bu tür kelimelerin geçiş sebepleri, yolları ve dönemleri gösterilmiştir. Bu kelimelerin tümü dilde yaşamaktadır., Batı Avrupa dillerinden Rusça yardımıyla alınan kelimeler Rusçadaki şekillerini korumaktadırlar. Araştırma sonuçlarından hareketle dekoratif ve süsleme sanatına ilişkin kelimelerin Başkurtça kelime hazinesinde özel bir yer tuttuklarını ve onları incelemenin sadece Başkurtça için değil diğer Türk dilleri için de önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynaklar

Avijanskaya, S. A. Bikbulatov N. V. , Kuseyev R. G. (1964). *Dekorativno-prikladnoye iskusstvo başkir.* Ufa, 270 s.

Baskakov, N. A. (1969). *Vvedeniye v izučeniye tyurkskih yazıkov.* Moskva: Vısşaya şkola.

Agişev, İ. M. , Biyişev, E. G. vd. (1993). *Başkort telenen hüzlege.* II tomda. Moskva: Russkiy yazık, I tom, 861 b. , II tom.

Dmitriyeva, L. V. (1981). *Yazık barabinskih tatar: Materialı i issledovaniya.* Leningrad: Nauka.

İşberdin, E. F. (1986). *İstoriçeskoye razvitiye leksiki başkirskogo yazıka.* Moskva.

İşbulatov, N. H. (2002). *Ahtyamov M. H. Sovremenniy başkirskiy yazık.* Ufa.

Keyekbayev, J. G. (2002). *Hezerge başkort telenen leksikahı hem frazeologiyahı.* Üfü.

Kurişjanov, A. K. (1970). *İssledovaniye po leksike staro-kıpçakskogo pis 'mennogo pamyatnika XIII v. 'Tyurko-arabskogo slovarya '.* Alma-Ata: Nauka.

Yartseva , V. N. (Gl. Red.), (1990). *Lingvistiçeskiy ensiklopeiçeskiy slovar '.* Moskva: Sov. entsiklopediya.

Musayev K. M. (1994). *Leksikologiya tyurkskih yazıkov.* Moskva: Nauka.

Musayev K. M. (1975). *Leksika tyurkskih yazıkov v sravnitel 'nom osveşçenii.* Moskva:Nauka.

Radlov V. V. (1893-1911). *Opıt slovarya tyurkskih nareçiy: T. I-IV.* SPb. , Tip. imp. Akad. nauk.

Teregulova R. N. (1957). *Russkiye zaimstvovaniya v başkirskom yazıke.* Ufa.

Düzenleyen: Süer Eker